

Aspecte de identitate lingvistică. Limbile vorbite în UTA Găgăuzia

Conf. dr. Ionel Apostolatu,
„Dunărea de Jos” University of Galati
Lect. dr. Gina Aurora Necula,
„Dunărea de Jos” University of Galati

Abstract: *One of the most challenging linguistic debates of the nowadays South-Eastern part of Europe is the artificial conflict between those who speak about two separate languages: Romanian and Moldovan. In fact, we are facing one and the same language: the Romanian language that has evolved differently in distinct social and political backgrounds. The latest Romanian grammar references (especially those published in Romania) prove that the Romanian language spoken in the Republic of Moldova has preserved some morphosyntactic patterns which are no longer vivid or in use in the standard literary Romanian spoken within the boundaries of Romania.*

While the Romanian language from Romania was continuously spoken by a great number of speakers spread over a large and compact linguistic area, which led to the establishment and consolidation of the unique over-dialectal norm, the Romanian language from the Republic of Moldova, although it has been promoted (either by the name of “Romanian”, or “Moldovan”) to the status of national language (the official one), it has rather maintained the status of a (sub)dialect. This was especially due to the fact that it had long been used by a smaller group of speakers, often spread over aloglote areas (dominated by the Russian language), which restricted its usage up to a conservative (or less innovative) familial level.

Taking this premise into consideration, our aim is to understand how the people of Găgăuzia relate to their bi/trilingvism, how they understand and define their linguistic identity in a such a complex environment.

Key-words: *official language, bilingualism/trilingualism, linguistic identity, ethnicity, nationality*

Regiunea Autonomă Găgăuzia (UTAG) din Republica Moldova se situează într-o zonă cu un puternic caracter multiethnic, multicultural și multilingvistic (aici se vorbesc, între altele, limbile găgăuză, rusă, română, turcă, bulgară – mulți dintre vorbitori fiind cel puțin bilingvi). Lăsând la o

parte controversale (de natură extralingvistică) pe marginea glotonimului *limbă română / limbă moldovenească* (ca „limbă de stat” în Rep. Moldova), promovarea și predarea limbii române în această regiune constituie, deopotrivă, o provocare (ținând cont de mediul aloglot, dominat în mod categoric de limba rusă, care funcționează, prin forța lucrurilor, ca limbă-suport în procesul de învățare a RLNM), dar și o oportunitate, care se cere exploatată (având în vedere contextul politic actual, când Republica Moldova face pași importanți în procesul de aderare la UE). Astfel, deși încă puțin utilizată în UTAG, limba română (una dintre cele 23 de limbi oficiale ale UE!) începe să-și consolideze statutul în regiune și să-și facă din ce în ce mai mult simțită prezența în spațiul public.

Trecând prin experiența predării limbii române studenților din UTA Găgăuzia, Rep. Moldova, autorii prezentei comunicări își propun să discute problema identității lingvistice a populației care locuiește pe teritoriul Găgăuziei din perspectiva existenței / inexistenței conștiinței acestei identități lingvistice.

Analiza noastră se bazează pe observațiile rezultate în urma interpretării datelor unui chestionar aplicat unui număr de 29 de subiecți, studenți la programul de studii masterale *Limba română – identitate și deschidere culturală*, organizat de Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, România, Facultatea Transfrontalieră de Științe Umaniste, Economice și Inginerești, la Comrat, în UTA Găgăuzia, Republica Moldova. Respondenții au, în medie, în jur de 35 de ani și locuiesc în Comrat sau în localități învecinate acestui oraș.

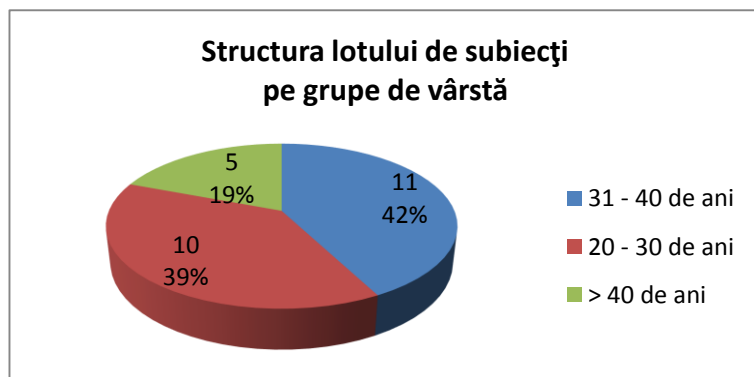

Fig. 1

Considerăm relevantă și mențiunea că majoritatea celor chestionați sunt lucrează în domeniul educației. Din cei 20 de subiecți angajați în domeniul educației, 12 au menționat ca specialitate *limba și literatura română*.

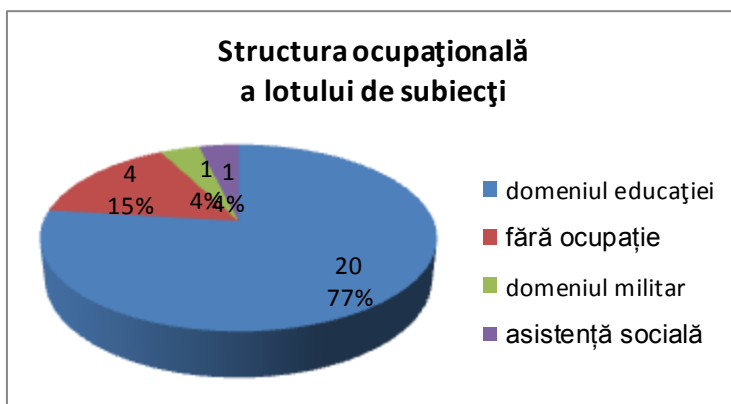

Fig. 2

Pentru o raportare corectă la observațiile pe care le-am putut formula în urma analizei noastre, redăm, mai jos, chestionarul aplicat:

CHESTIONAR

Numele și prenumele:

Data nașterii:

Locul nașterii:

Domiciliul actual¹:

Cetățenie:

Etnie²:

Limba natală³:

Limba de comunicare curentă

Alte limbi cunoscute / vorbite (însușite eventual prin școală)

Studii (pe niveluri de educație; se va specifica instituția și locul)

Locul de muncă:

Domeniul de activitate:

Interpretarea datelor

1. Referitor la problema **limbii natale** remarcăm (fig. 3) faptul că un număr de 2 persoane au indicat drept limbă natală „limba moldovenească”. Alte două persoane au indicat, de asemenea, „limba moldovenească”, însă, în paranteză, au făcut precizarea suplimentară: „română”. Și în primul, și în al doilea caz, din motive lesne de înțeles, am interpretat limba natală ca fiind, de fapt, **limba română**.

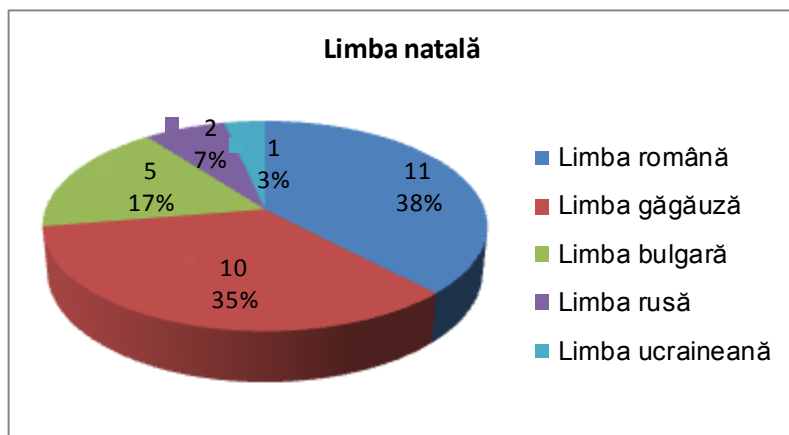

Fig. 3

Un număr de 3 persoane au indicat două limbi natale paralele, astfel: 2 persoane au indicat, în paralel, **limba moldovenească / română** și **limba găgăuză**⁴, iar 1 persoană a indicat limbile **rusă** și **găgăuză**. Explicația poate fi găsită în faptul că unii dintre subiecți provin din familii mixte, în care limba maternă (în sens restrâns) diferă de cea a tatălui. Acesta este și motivul pentru care am preferat sintagma **limba natală** pentru a ne referi la limba / limbile pe care subiecții le-au deprins din copilărie, de la părinți.

În mod oarecum surprinzător, **limba rusă** este asumată ca limbă natală doar de un număr de 2 subiecți, deși niciunul dintre ascendenții subiectului nu sunt etnici ruși, singurul argument fiind acela că, în comunicarea curentă, este limba care se bucură de cea mai largă circulație, și unica pe care părinții subiectului o cunosc – rezultat al procesului de rusificare intensă la care a fost supusă regiunea vreme de decenii.

2. Cât privește problema **limbii de comunicare curentă** (fig. 4), constatăm faptul că, în mod explicabil, dat fiind specificul multiethnic și multilingvistic al regiunii, aproape jumătate dintre subiecți au indicat cel puțin două limbi de comunicare curentă, în diverse combinații: rusă cu găgăuză, rusă cu română, rusă cu bulgară, rusă cu bulgară și română, rusă cu găgăuză și română.

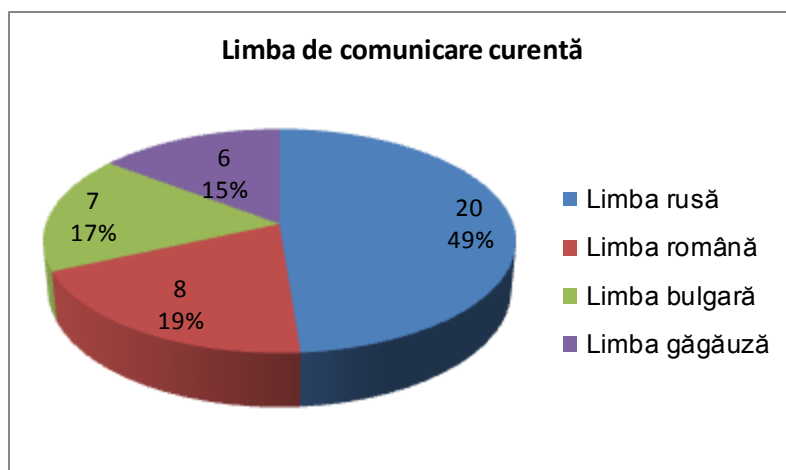

Fig. 4

În mod deloc surprinzător (dar, oarecum, în pofida structurii etnice a grupului), limba dominantă în comunicarea curentă este **rusa** (cu o pondere de aproape 50 de procente). La celălalt pol, limba cel mai slab reprezentată în comunicarea curentă este tocmai **găgăuza**⁵ (15 procente), adică limba etnicilor găgăuzi, care, măcar în teorie, ar trebui să fie majoritari într-o regiune (autonomă) numită **Găgăuzia**.

3. Analizând **raportul monolingvi / multilingvi** (fig. 5) în comunicarea curentă, putem vedea că procentul subiecților multilingvi care se folosesc (și) de limba română în comunicarea curentă este de 16, față de 30%, cât reprezintă multilingvii care nu comunică în mod curent (și) în limba română. Pe de altă parte, mai bine de jumătate dintre subiecți se declară „monolingvi”, când vine vorba de comunicarea uzuală.

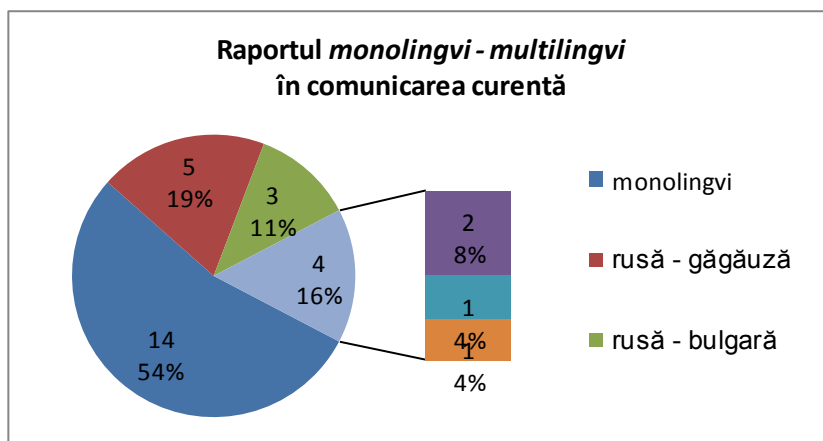

Fig. 5

Trebuie notat însă că nu există niciun subiect multilingv care să nu folosească (și) limba rusă în comunicarea curentă.

4. Structura grupului „monolingv” (fig. 6) ni s-a părut relevantă deoarece niciunul dintre subiecții care au declarat că folosesc o singură limbă în comunicarea curentă nu au indicat limba găgăuză.

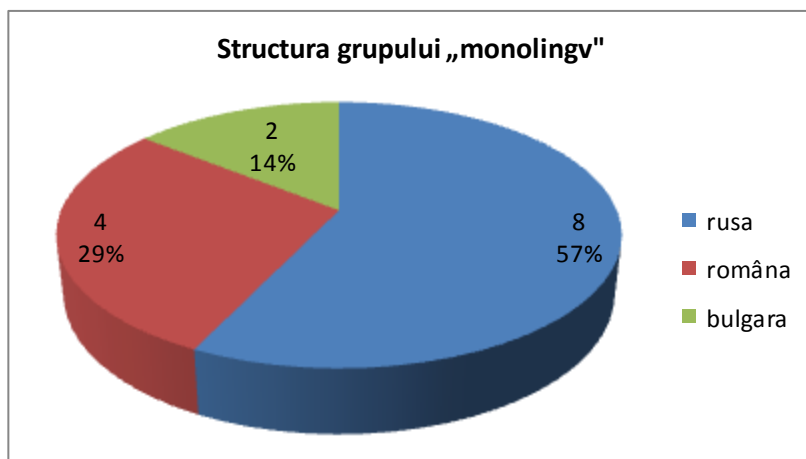

Fig. 6

5. Cât privește **etnia**, valorile prezentate în grafic trebuie privite cu o oarecare rezervă, atâta timp cât, din răspunsurile oferite de subiecți, s-a putut constata că distincția dintre *etnie* și *cetățenie* nu este întotdeauna clară, de multe ori acestea confundându-se.

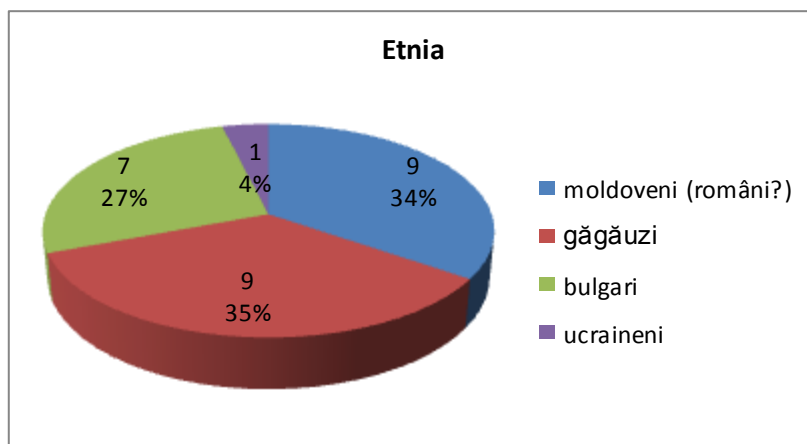

Fig. 7

În cazul familiilor mixte (cu părinții de etnii diferite), subiecții și-au declarat etnia când după mamă, când după tată⁶.

Niciunul dintre subiecți nu și-a declarat etnia ca fiind cea *română*. Totuși, 9 dintre ei (reprezentând 34%) au declarat că sunt etnici „moldoveni”. Opțiunea lor, care lasă loc de interpretări, este cu atât mai curioasă, cu cât aproximativ aceiași subiecți nu au avut nicio problemă în a declara că limba lor natală este *româna*. În acest sens, am putea menționa și o altă situație curioasă, în care întreaga familie se declară de etnie bulgară, în schimb limba natală indicată este „limba moldovenească”, aceasta, probabil, pe fondul confuziei dintre etnie și cetățenie, confuzie transferată asupra raportului dintre limba natală și limba „de stat”.

În graficele de la fig. 8 și fig. 9 se poate observa că cele mai numeroase familii omogene sunt cele de etnici găgăuzi și „moldoveni”, urmate de bulgari. De remarcat, de asemenea, că nu există familii omogene de ruși sau de ucraineni.

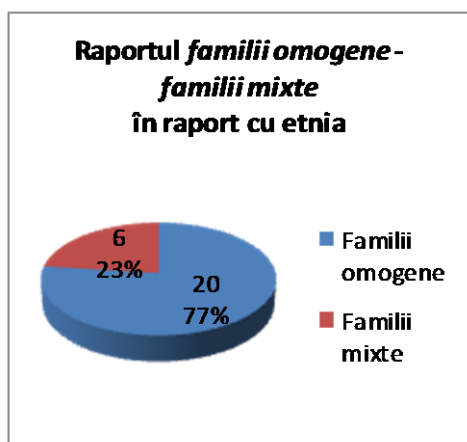

Fig. 8

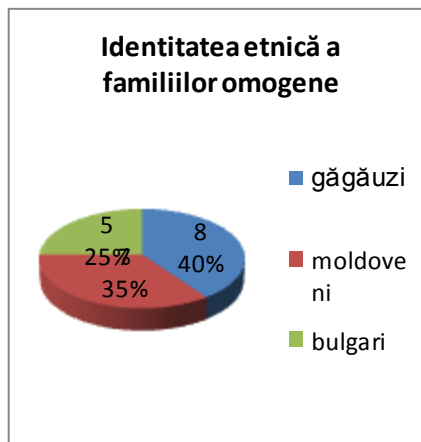

Fig. 9

În cazul familiilor mixte, în 4 situații din 6, mama este „moldoveancă” (iar în celelalte 2, este găgăuză, respectiv, rusoaică). Pe de altă parte, 3 tați sunt bulgari, 1 găgăuz, 1 ucrainean și 1 „moldovean”. Doar într-o singură situație din șase, subiecții și-au declarat etnia după mamă (respectiv „moldovenească”), restul de 5 optând pentru a-și declara etnia după tată (un găgăuz, un ucrainean, doi bulgari și un „moldovean”).

Graficele prezentate până aici ni se par relevante pentru a demonstra compoziția etnică a regiunii care, contrar așteptărilor, nu coincide cu structura lingvistică a populației. De fapt, statutul limbilor vorbite în regiune a fost dictat de contextul politic și social, mai degrabă decât de tradiția lingvistică și culturală a zonei, fapt care a dus către constituirea unei identități lingvistice alogene, ordonate de necesități economice. În consecință, considerăm că în zona aflată în discuție se privilegiază, mai degrabă, cultivarea conștiinței identității culturale și mai puțin aceea a identității lingvistice care pare a evolua către un **pidgin** modern.

Note

[1] Se va specifica dacă subiectul sau familia sa (părinții) sunt autohtoni sau s-au stabilit într-o anumită perioadă în localitatea actuală (de când?).

[2] A fost nevoie de o precizare terminologică pentru că mulți dintre subiecți nu se

raportează corectă la noțiuni cum ar fi cetățenie/naționalitate/minoritate națională/etnie.

[3] Nu am putut folosi termenul, mai frecvent utilizat la noi, *limbă maternă*, pentru că unii dintre respondenți își declină limba natală după originea etnică a mamei, iar alții, cei mai mulți, după a tatălui.

[4] Curios e faptul că, în cazul uneia dintre cele două persoane aflate în această situație, ambii părinți sunt de etnie găgăuză (după cum a declarat subiectul însuși).

[5] Găgăuza este o limbă de origine turcică, scrisă (astăzi) cu alfabetul limbii turce.

[6] Vezi, în figurile 8 și 9, structura etnică a familiilor.